

Անոր Զահանայութեան յիսնամիայ Յորքեանին օրը եւ պատիւ ունեցայ զինքը ներկայացնելու՝ Ազգ. մատենագրութեան եւ պատմութեան զարգացմանը ծշմարտապէս սատարող մեծ դէմք մը, թէեւ պատմութեան հատորներ, մատենագրական հոծ երկեր արտադրող մը եղած չէր այս, Հ. Յօրհէ, քայց Հայ ժեռագիրներու, Հայ դրամներու իր մոլիս ժողովածոները, Հայ տպագրութեան սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը լոյս տեսած քոլոր գիրքերու եւ լրագիրներու հազուագիւտ հաւաքածոներովը առաջնորդ եղաւ նա շատ քանասէրներու, տեղեկատու մատենագիրներու, խորհրդատու պատմագիրներու եւ լուսատու փարոս մը հայ հնախոյզներու, որոնք հուպ ընդ հուպ կաթող եղան հեղինակ հանդիսանալ պատմական եւ քանասիրական կարեւոր երկասիրութիւններու:

Եւ մասնաւորապէս շատ պարտաւոր եմ՝ իրեն, եւ եթէ երբեք տկար գրչովս Հայ քանասիրութեան դոյզն ծառայութիւն մը մատուցանել կարողացած եմ, կը խոստովանիմ՝ ահա հրապարակաւ անոր դագաղին բով, թէ շատ ու շատ անգամներ առաջնորդուած եմ՝ եւ օգտուած իրմէ իբրեւ աշակերտ, շնորհիւ անոր պրպտող հետախուզութիւններուն, շնորհիւ նաեւ անոր, ժողոված գրքերուն, ժեռագիրներուն, հմութիւններուն, որոնք զարդիս կը պծենն Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան թանգարանն ու Մատենադարանները:

Բարեկամներ, յարգողներ Հ. Յօրհէին, երբ պատիւ կ'ընեն ինձ այս պահուս, մղելով զիս՝ որ արտայայտուիմ անոր դագաղին բով, կը ցաւիմ որ խորավիշտ յուզումի ու տխրութեանս մէջ, չեմ՝ կարող ներկայացնել զայն ինչպէս վայել է. ցոյց տալ սրբանուէր անքասիր Զահանայի, քարեպաշտ, ողորմած, աղքատասէր Վարդապետը, Հ. Յօրհէն, զոր

պերճախօս շրթունք մը այնչափ վեճմապէս պատկերացուց ընչ մը առաջ, եւ ես կը քաւականանամ՝ ըսելով միայն, թէ Հ. Յօրհէ Ժ. Վ. Գաֆթանեան՝ իր ընտիր ընտիր յատկութիւններուն եւ ծիրքերուն հետ, կը կրէր եւ ծշմարտի Հայու անկեղծ սիրտ մը, սիրտ մը համակ ուղի, պատրաստ՝ Հայ անունին եւ Հայութեան սիրոյն յօժարակամ՝ զոհուելու: Հ. Յօրհէ կը սիրէր, կը պաշտէր Հայութիւնը; եւ որ Հայն է՝ որ ազգային քանասիրութեան մէջ ման եկած ժամանակ՝ սիրած չէ Հայութիւնը, որ Հայն է՝ որ Հայկական փառաւոր անցեալի թանկագին յիշատակներու ունումասիրութեամբ պարապած ատենը՝ պաշտած չէ Հայութիւնը եւ անոր անձնուէր եղած չէ, օտարագրներ իսկ երբ Հայ քանասիրութեան եւ պատմութեան խորը մխրճուած են, Հայը սիրած են Հայէ աւելի:

Մատնանիշ Ձեզ ընելով Հայ Յօրհէի եղական Հայասիրութիւնը, որով ամբողջ 60 եւ աւելի տարիներ Հայ ազգային զարգացման եւ յառաջադիմութեանս ուղիք գործին մէջ անխոնջ վաստակեցաւ մինչեւ երեկ՝ իւր յետին շունչը, այս ցուրտ դագաղին բով կը ներեմ՝ ինձ առաջարկել, որ ուխտ ընենք անոր գերեզմանին վրայ, իբրեւ Հայ ամէնքս մէկ սիրտ եւ մէկ հոգի ըլլալ, Միութեան ու սիրոյ սերտ կապերով իրարու հետ շողկապուիլ միշտ, տառապած Հայութեան կործանած տունը միազօր վերականգնելու, Հայ ազգային յառաջադիմութեան մէկ ուժով աշխատելու:

Պր. Թեոդոսիոս Դասիսեան:

Աչքերը սեւեռած անդրաշխարհի երանութեանց, հոգին դէպ ի Յաւիտեանականութիւն թեւածելով, խղճմտանքով մը որ պարտականութեանց անխափան կատարումէն զոհունակ՝ զուարթութիւն, մաքրութիւն, հանդարտութիւն է համակ, ուսին վրայ՝ 85 տարիներու ընդ վիժ.

խարի՝ այլ փոքրոգի, իր կոչումին ու պաշտամանը գիտակից պատկառելի նա-
հապետ մը, կարծես երկիրաժողովներէն
կորուքարմակ, եկած է արա իր վերջին
Սաղմոսը քաղելու ամանորի սեմէն, մա-
հու այս քաղաքին մէջ հիսխանդ երկըր-
պազութեամբ մը.

Մերձեցայ ես ի դուռն գերեզմանի:

Իր հողանիւթ շինուածքը, զոր բանի
մը սերունդներու յաջորդութեան ըն-
թացքին՝ կրցաւ օգտակարապէս կանգուն
պահել՝ կը փի վերջնական կերպով,
առանց աղմուկի եւ առանց կանխագու-
շակ նշաններու, առանց նոյն իսկ խու-
ճապի մատնելու իր շուրջիներէ:

Արցունքներ չեն որ կը հոսին հիմայ
զինքը ծանցողներուն աչքերէն. իրմէ
բաժնուելու, զինքն այլ եւս չունենալու
ցաւն ունին լոկ իր աշակերտներն ու քա-
րեկամները թուր՝ թիւով այնքան շատ:
Ժաղիկ մը չէ որ կը թօշնի, իր վաղանցիկ
փափկութեան ու բուրումնաւետութեան
չնչին յիշատակովը պահ մը տրտմեցը-
նելու համար գմբ. դարաւոր կաղնի մըն
է որ կը շրջի մէկէն ի մէկ, եւ մննք աշ-
տուհեմեմ ի գոլը պիտի փնտոնեք մտեր-
մութեան մարգերուն մէջ տարածած իր
ծիւղերը սաղարթագեղ:

Վիեննայի Միխիթարեան Միաբա-
նութեան այս երիցագոյն անդամը թա-
գակիր՝ իր թովանդակ կեանքը դրաւ ի
սպաս, զանազան երկիրներու մէջ տապա-
գրուած հայերէն զրքերու եւ հայերէն
թերթերու հաւաքածոնք ժողովելու հա-
մար: Իրեն համար մատուցներուն չափ
պաշտելի առարկաներ եղան մեր մտաւո-
րական կեանքի այդ այլազան բեկոր-
ները, դէզադէզ որանները Հայ իմացակա-
նութեան հունձքին:

Թողունք իր յօրինած դասագրքերն
ու թարգմանած վէպերը, յիշենք միայն
այն համբերատար ոգին՝ որուն շնորհիւ
Հայր Եղիշէ կարող եղած էր կէս դարու

ընթացքի մը մէջ կերպարանելու երկհա-
տոր ստուար ու հոյակապ ՅՈՒՅՈՒՄ մը՝
աշխարհիս չորս անկիւններուն մէջ գոյու-
թիւն ունեցող Մամուլներէն համարուած
Հայ մատենաներու, Հայ գրքոյկներու եւ
Հայ հանդէսներու, շարականներէ քերա-
կան, քառարաններէ հեգարան, 1512
թուականէն շարայարաբար բերած կա-
պած մինչեւ 1912 թուականը:

Եւ Հայ Տառերու գիւտին 1500ա-
մեակին ու Հայ Տպագրութեան չորեք-
դարեան յորելեանին առթիւ, մեծագոյն
կորուստն է զոր կ'ունենայ մեր ազգը
յանձնէ Հայր Գաֆիթանեանի որ փնտոնեց
գտաւ շատ մը գանձեր թղթեղէն՝ զբա-
տուններու փոշոտ խորշերէն, ծեղնաքա-
կերու մօին որջերէն, աղամանդէ հնու-
թիւններու պէս գուրգուրաց անոնց վրայ եւ
այդպէսով կրցաւ կորուստէ փրկել հին հին
հեղինակներու անունն ու տքնութիւնը:

Ասկէ 6—7 ամիս առաջ, ստիպուած
ըլլալով շաքաթներով թարթալիւն իր
ծեռագիր աշխատասիրութեան հոծ մա-
նուածներուն մէջ, դիւրաւ համոզուի՝ գոյա-
ցուցի թէ այս աշխարհ վանականն օժ-
տուած է եղեր տարօրինապէս պայծառ
իմացականութեամբ, անսպառ կորովով
եւ աննուած յարատեւութեամբ: Տղայ
հաւակէն սիրահար թուր այն մատենանե-
րուն ու թուղթի կտորումներուն, որոնց
վրայ “մտորպական տառեր,, որոշմուած
կային, յամառ հաւաքիչը դարձած էր
անոնց, գլխաւոր ծոխացընողը հանդիսա-
նալով իր Ուխտին հոյակապ Մատենադա-
րանին: Վիեննա գտնուած ատեն, սկսած
է Դիւանը կոկել եւ կարգի դնել, եւ այնու-
հետեւ նուիրուիլ շատերու համար ան-
պայման տաղուկալի ու ապերախտ աշխա-
տութեան մի որ իր ծեռագիր Յուցակն է:

Հ. Գաթըրմեանի, Մատաթիւս Գա-
րագաշի, Տէրվիշեանի ու Հազըմեանի՝
մեծանուն դասընկերներուդ ու կար-
գակեցներուդ հիմայ որ դրացի եղար

անդարձ, գերեզմանիդ խորերէն թող
ցնծան ոսկերքդ տառապեալ, ո՞վ «Տէտէ»,
որովհետեւ իրաւունք ունեցար երանելոյն
Յոբայ հետ կրկնելու.

Ո՛չ յանդիմանեաց զիս սիրտ իմ՝
յամենայն կեանս իմ՝:

Զքեզ պիտի չմոռնանք, հէք Յոբե-
լեար, մեր յոքելինական հանդիսութեանց
մէջ, Բիւզանդիոնէն մինչեւ ըուրգերուն
երկիւրը, Կովկասէն մինչեւ Տոր Աշխարհ,
ամէն ո՛ր որ Հայ կայ եւ հայ մտքի ար-
տաղորդի՝ Գուտէմբէգեկեան արուեստով:

Քու անունդ պիտի պահուի մեր
մտքին մէջ՝ իբրեւ յուշապահ մը միգական
որուն մէջ խտացած է գեղեցիկ դրուագ-
ներ Հայութեան գրաւոր անցեալէն:

... Տարօնոյ շրջակայքը, Տէրքը կո-
ռած գիւղին մէջ, դարերէ ի վեր գերեզ-
ման մը կայ անշուք. Սահակ Հայրապե-
տինն է ան: Գերեզման մըն ալ Օշական.
Մեսրոպինն է ան: Հայ գրին ու հայ
գրքին փառքը պանծացնող եւ անոնց
սուրբ եռանդովը համակուած վանական
մը կը հանգչի հոս, սգակիր ներկաներ.
Հայր Շղիշէն է ան:

Ժիծառի՞նք տրտասանած ոտամուտքը:

Երջանիկ մահ... Բայց, Տէր, մեզ ինչ
խիստ կու գայ

Զրկուիլ յանկարծ հոր մը տեսքէն սիրա-
կան.

Եւ որքան դառն՝ յանձնել հողին անգգայ՝
Մեր առօրեայ գուրգուրանաց առարկան:

Հայր, կը լըսեն, Քու մտերիմ՝ «ծիծառ», դ է
Որ դազադիդ վրայ ծըռած տրտմագին՝
Մշտնջենի գարուն մը Բեզ կը մաղթէ,
Եւ սաներուդ՝ կ'ուղղէ ողջոյնը յետին:

Որսկից գտնելքառեր ճշգրիտ ըստ կարի,
Որ ուսանիլ շէշտերն հրգօր, ազդեցիկ,
Տարբողելու համար ի լուր աշխարհի
Զիրքերդ ազնիւ, կեանքդ անստգիւտ,
գեղեցիկ:

Տիրանութիւն քահանայի վե՛հ տիպար,
Տեսքըդ քան էր մեզ հաւատքի քերելու.
Ի լուր ծայնիդ մեղմ՝ որ խրատէր հայրա-
բար՝

Վէս շրթներու փոխութիւն անէծքն յԱլէլու:

Խոնարհամիտ՝ Տիրոջըդ պէս երկնային,
Դուն խոյս տուիր պատիւներէ մեծամեծ.
Սուտ փառքերուն՝ զոր այլք կորգել ջա-
նային,
Նախընտրեցիր զըրբերդդ հին, մեցամէս.

Ու շահեցար ճշմարիտ փառքն, միակ մեծ՝
Ընդհանուրին յարգանքն ու սէրն խան-
դակաթ.

Հայր Շղիշէն, ո՞վ ծանցաւ եւ շրտիքեց,
Ո՞վ տեսաւ զայն եւ շրժեց զիւր մակաւտ:

Միգանցեցին սակայն ամպեր նորանոր՝
Վերջալոյսի երկինքն՝ անքիծ այդ կեան-
քին.

Բզկտեցին գորովալիք սիրտն անոր
Մահ սիրելեաց, դժբախտ վէճեր աւ-
գային:

Ալքը սրտիդ ո՞վ թափանցեց ինձի պէս...:
Աչքերուդ մէջ տեսայ շողիւնն սուրբ ցաս-
ման ...

Հայր, երբ ելլես փրկչիդ առջեւ յիշէ մեզ,
Ազգիդ համար հայցէ՛ իւր գութն անսահ-
ման ...:

Ինչո՞ւ սակայն խոռվել հանգիստդ, Հայ-
րիկ.

Հոգ ու ցաւեր ան Բեզ համար վերջ առին.
Քունըդ անուշ. ննջէ խաղաղ, հանդարտիկ՝
Հառաչալիք երգոց ի ծայն՝ «ծիծառ», ին

Մնաս քարեան. տես կը մեկնինք ան
քովդ.

Կենցաղդ սուրճ՝ մեզ օրինակ ու խրա-
խոյս ...:

Գնա՛ վայել փառքն ընտրելոց՝ առ յաւէտ,
Գնա՛, ո՞վ Հայր, դէպ ի Վստուած, դէպ ի
Լոյս ...: